tarihte mutlu ölünür*

Ece Ayhan'ın tarihle ilgisi gibi bir başlık üzerine konuşarak, aslında galiba, daha başından Ece Ayhan'ı sınırlamış mı olacağız?

Çok emin değilim. En azından böyle bir kuşkum var, bunu paylaşarak başlayayım.

Tarihe her yerinden bakabilmeyi becermiş, poetikasını bu bakışla kurmuş bir şairden söz ediyoruz.

Bu bakışın özgünlüğü üzerine söyleyeceğim sözler olacak, tabii ki.

Ece Ayhan üzerine konuşmak, bu yanıyla bakarsanız, Ece Ayhan şiirinin tarihle ilişkisini konuşmaktır. Bunda yadırganacak bir şey yok.

Sınırlamak endişesine gelince, en az bunun kadar önemli bir başka karkası atlamamak gerekiyor. Aslında kimsenin atlayacağını, doğrusu atladığını da pek sanmıyorum ama değinmeden geçmek istemedim. Ece Ayhan şiiri, şiir maceramız içinde tarihle ilişkisinin özgünlüğü kadar, bu ilişkiyi dille kırmaktaki (dile dökmekteki, değil) özgünlüğüyle öne fırlamıştır.

Kınar Hanımın Denizleri, 1959'da yayımlanmıştır. Ece Ayhan'ın, dergilerde yayımlanan şiirlerinin bir kısmını elediği, seçtiği, kurduğu bir ilk kitaptır, Kınar Hanımın Denizleri.

Daha önce benzer bir çalışmayı, Behçet Necatigil ve Gülten Akın için yaptığımda da bunu söylemiştim: Bir şairin ilk dizeleri, (ilk kitabının ilk dizeleri) o şairin kaderidir.

sarı evler, hundertwasser

Ece Ayhan'ın ilk dizelerini okuyayım:

O sahibinin sesi gramofonlarda çalınan şey
incecik melankolisiymiş yalnızlığının
intihar karası bir faytona binmiş geçerken ablam
caddelerinde ölümler aşkı pera'nın

Aynı şiirin son iki dizesini aktarayım:

intihar karası bir faytonun ağışı göğe atlarıyla birlikte
cezayir menekşelerini satın alışından olabilir mi ablamın.

---

* **Akif Kurtuluş**'un, Ece Ayhan Sivil Girişimi tarafından 28 Mayıs 2011 günü, Çanakkale'de düzenlenen, 'Ece Ayhan: Şiir ve Tarih' Buluşmasında yaptığı konuşma metnidir – *beyazmanto.*

Ece Ayhan'ın daha ilk şiiriyle müktesebatına aldığı, Fikriye Hanımdır. Bu seçim, daha başından tarihi ters yüz eden, Ece Ayhan'ın yöntemini ele veren çok net bir seçimdir. Bütün ideolojik kurgusunun, algı biçimlerinin açık kanıtı olan bu seçim, ilerleyen yıllarda, Ece Ayhan'ın adeta refleksi olacaktır. Bunlardan birkaçı, Necatigil mesela ama asıl Turgut Uyar, ilerleyen şiir çizgisinde bunu tekzip edecektir belki ama Ece Ayhan'ın 'âleme girişi', Atatürk Şiirleri Antolojisini dolduran şairlerin dünyasına karşı kurulmuş çok sağlam ve çok yüksek bir barajdır.

Aslında çok agresif bir markaj da diyebilirim buna.

Bu markaj Ece Ayhan'ın dünyasına, azınlıkları, orospu çocuklarını, pezevenkleri, eşcinselleri, 1971 yazındaki Gazalları, Struma gemisinde batırılanları, denize çırıl çıplak girenleri, yılsonu müsamerelerine alınmayanları sokmuştur. 'Dar kalabalık'ların baktığı yere değil, tam tersi yöne bakmış ama gözünü de o dar kalabalıklara bakmaktan kaçınmamıştır. Kaçınmak iyi bir sözcük değil, burada. Gözünü onların üstüne dikmiştir. Kendi sözleriyle aktarayım: "Neden gözlerimi ben kırpmıyorum, hiç kırpmam. Bunun üstüne düşünülsün istiyorum mesela."

1973 tarihli Devlet ve Tabiat (ama Yort Savul'u ilk kez 1977'de Yort Savul adıyla yayımlanan ilk dört kitabına aldı), Zambaklı Padişah (1981) Çok Eski Adıyladır (1982), Çanakkaleli Melahat'a İki El Mektup (1991) ve Son Şiirler (1993) bu bakışın giderek kalınlaştığı ürünlerdir.

Hatta son dönem şiir ve metinlerinde sesi çok daha yüksek perdeden çıkar:

> Beyoğlu'nda. Sakızağacı Caddesi'nde, devletin hem dışında, hem de karşısında olarak, bir pezevengin ve bir orospunun oğlu olarak, biz de diyoruz ki:
>
> "Şiir, şiirde kalmaz efendiler! Kalmamıştır da!
>
> Evet, bir şiirde dizgi yanlışı olabilir
>
> Ama baba düşüncede? Asla!"

Aynı şiirin ikincisi şu dizelerle sona erer: "Ee. Bir sivil kocayınca Kemalistler ürürmüş! Derler."

Biraz daha geri gidelim. Zambaklı Padişah'ta Kör Bir Çeşme. Keza, Padişah ile Aslan.

Sadece bundan ibaret mi?

Aslında kimi metinleri, araya giren yıllara rağmen, bir tekrar gibi görünebilir. Ama çok yüzeysel bir bakışla tekrar olarak algılanacak kimi dizeler, bize çok belirgin olarak onun yöntemini de ele verir: Ece Ayhan, bildiği doğruları bir kere söyleyip geçmek yanlısı değildir. Bildiklerini defalarca hatırlatmakta ayrıca bir şeyi daha yapmaktadır. Bir düğüm daha atmak! Sözünü ettiğim yöntemi en iyi anlatan yine Ece Ayhan'ın kendi sözleridir: "Ben hiçbir şeyi unutmam ya, işte bunu hiç unutmuyorum"

Birkaç örnek vermem gerekecek:

Orta İkiden Ayrılan Çocuklar, "askerler tabiatta hala tramvaydan Sirkeci'de mi inerler?/süsüne kaçılmamış bir cenaze törenine gitmek için." diye biter.

12 yıl sonra Çok Eski Adıyladır'da bir şiirin adı, "Süsüne Kaçılmamış"tır. Şiir, aslında kendi içinde, Ece Ayhan terminolojisinin referans sözcüklerinden birisi olan ve özellikle izleyen yıllarda sık başvurulacak 'kalabalıklar' ile açılır:

1. Soğuk Haziran'lar kalabalıklar ölmüştü. Bir arkadaş arkalarından yürüyor.
2. Çelenkler ters çevrilir ve çiçekler, biraz çürük ama, lavanta lavanta kokmaya başlıyor.
3. Eski Mecidiyeköy'den gelenler şunu düşünmüş olabilirler. *"Bu kez süsüne kaçılmamış!"*

Şişli Camii, bizim Ankara'nın Kocatepe Camii gibidir. Yoksulların cenazesi kalkmaz oradan. Ece Ayhan Mecidiyeköy dediğine göre, burası Şişli Camiidir, mutlaka. Eski Mecidiyeköy, yani yoksulların tarafından gelenler için buradaki cenaze törenleri büyük büyük çelenklerin doldurduğu bir mekandır, cenazelerde. Mühim insanların cenazeleri kalkar buradan. Ece Ayhan, çelenklerin önünü görmeyen yoksulu konuşturur: "Bu kez süsüne kaçılmamış."

Yine aynı on iki yıl arayla Devlet ve Tabiat'taki Açık Atlas şiiriyle, Zambaklı Padişah'taki Dökülecekler şiirini hatırlayın. Bu arada Melahat'ı, parmak çocukları, Karagümrük'ü (kapkaragümrük'ü), üskadır'ı, Sirkeci'yi saymıyorum.

Peki, Ece Ayhan'ın unutmadığı, hiç unutamadığı nedir: Birgün, Cankurtaran İlkokulu, Tabiat mı, Yurttaşlık Bilgisi mi, artık çıkaramayacağım, bir öğretmen'i Cumhuriyet çocukları olan Kubi'leri,

Yavrukurtlar'ı kaplı defter, kalem ve silgileriyle bir idam uygulamasına götürmüştü! Hatta cetvel ve kalemtraş da olabilir! Ben bir şeyi hiç unutmam ya, işte bunu hiç unutmuyorum!

Çok Eski Adıyladır'daki Cankurtaran şiirinde anlatır bunu:

1. Düzlüğü Azize Sofya. Üç ayaklı bir ağaçta boynu kırık bir adam; entari giyindirilmiştir.
2. Cankurtaranlı yavrular da geçiyorlar kepleri ve trampetleriyle ayazda.

Ahmet Orhan, çok isabetli biçimde, "cetvel ve kalemtraş sözcükleri boşuna seçilmiş değildir:" der. "Biri hizaya getirmeyi, diğeri yontmayı, yontulmayı simgelemektedir."

'Sivil'lik, poetikasının temel sözcüklerindendir, yine. Bütün özel tarihi, kendi büyük harfli tarihinden alır.

Buna yönelik 'ağır' bir anekdot da aktarır. "Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in çocukları önlerinden geçerek sahilde bekleyen cumhurbaşkanlığı forslu yata binerken, oradaki tüm sivil çocukların onları alkışa tuttuğunu da biliyoruz. "

Ece Ayhan, şiirlerindeki kimi kodları, -şüphesiz bu amaçla değil- ama şiirlerinin dışındaki metinlerde, özellikle mektuplarında ve günlüklerinde açmıştır.

buraları daha önce görmediğim bir hastane televizyonu

Hastanede televizyon kaç yüzyıl daha izlenir

bir buzdolabının üstünde sessiz bakar

durur ve

hemşirenin güzelliği göz kamaştırmazken kısık sesle

bir soru tekrarlanır pencerenin önünden

hastanede televizyon kaç yüzyıl daha izlenir?

davut yücel

Bu amaçla yapmadığını söylerken vurgulamak istediğim, şöyle bir şey. Ece Ayhan o metinlerde kendi şiiri üzerine konuşmuyor. Dert edindiği ne varsa onu tartışmak, o meselenin üstüne konuşmak istiyor.

Bunun, çok sık görüştüğümüz bir dönemde bizzat tanığıyım ama bu tanıklığıma güvenmiyorum, güvenilmesini de istemiyorum.

Ahmet Mumcu'nun Osmanlı'da Siyaseten Katl kitabını göndermemi benden rica ettiğinde, -hep rica ederdi- daha sonra okuduğumuz Kapaklı Saat'i nerdeyse yazılmış gibi biliyordum.

Benzer bir örnekle yine günlüklerinde karşılaştım. Gerçi günlüğün tarihi şiirden sonradır ama keza Başıbozuk Günceler'de, Görmedik şiirinin arka planını da bizimle paylaşır.

Hatta İlhan Berk'le bir diyalogunu da aktarır. Osmanlı'da hamam olmadığı üzerine… Kast ettiği, 'düşünce hamamı'dır. Bir Hamam Aranıyor'da düşünce hamamının olmadığı Osmanlı'dan, aslında onun bir devamı olduğunu iddia ettiği Cumhuriyet Türkiyesine çağırır bizi.

Şiirdeki Nurbanu Sultan, Osmanlı'da ilk tımarhanenin açılmasına ön ayak olmuştur. Civan tellaklarca keseletilmesinin nedeni budur. Ece Ayhan'ın karaşınıdır, o da. Zamanımızın güllabicisi Hıyar Selim, somut bir kişi olmasının yanı sıra, genel geçer psikiyatri yaklaşımının da cisimleştiği birisidir.

Osmanlı ve cumhuriyetin devamlılığı, tabii ki Ece Ayhan'a özgü bir yaklaşım değildir. Köprülü'nün temel tezi, Ece Ayhan'ın tarih bakışı için önemli bir kaynak oluşturduğunu söyleyebiliriz. Tarihçi değildir (dahası, kendi sözüne rağmen mesela 'etikçi' de değildir).

Ece Ayhan'ın tarih bakışının (aslında toplumu algılayışı da buna dahil) öncüllerinin kimler olduğunu, esasen, kendi metinlerinde olabildiğince açıklığıyla görürüz. İdris Küçükömer, Ömer Lüftü Barkan, Şerif Mardin ve içeriğinden çok sözünün açıklığıyla da İsmail Beşikçi. Hatta Beşikçi'yi bu anlamda kıskandığını bile söyler.

Bu anlamda bakıldığında Ece Ayhan, tarihle ilgilenenler arasında saymaz kendisini. Gerçekten de tarihle ilişkisi, konuşmanın başında da söyledim; poetikasını biçimlendirecek ölçüde önem kazanır. Bunu önemli kılan ne midir? Bizzat yöntemi.

Zaten Ece Ayhan'ın kaynaklarının en temel özelliği, hâkim paradigmaya eleştirel yaklaşımları, bu paradigmanın dışında bir yapı kurmaktan öte, hâkim yapıya çullanmalarıdır.

Özellikle İdris Küçükömer'i 60'lı yıllarla sınırlı kalmaksızın ama tabii ki 60'lı yılların içinden, Cumhuriyette tarihin ve düşüncenin yatağını değiştirmekle över.

Küçükömer'in klasiği sayılabilecek (kabalaştırarak söylersem) Türkiye'de solun sağ sağın da sol olduğu tezi Ece Ayhan için de önemli bir referanstır. Aslında küçük bir parantez açmam gerekirse, Küçükömer'in temel vurgusu, sağın sol olduğundan çok daha fazla, solun sağ olduğuna vurgusudur.

Ece Ayhan, bu tezi, toplumdaki farklı iktidar kategorilerini deşifre eden bir anahtar olarak ele alır. Sol, ona göre, özellikle 60'lı ve 70'li yılların politik ikliminde, farklı iktidar ilişkilerini gizleyebilmektedir. O'nun için ciddi bir endişedir bu.

Nitekim "Bürokratların hep iktidarda olduğu" bir cumhuriyet tahlili de, keza aynı farklı bakış açısının ürünüdür.

Bu bakış açısı onu klasik Marksist tarih ve toplum tahlilinden –doğal olarak– uzak tutmuştur. Bunu, Ece Ayhan defosu hanesine yazmadığım, böyle bir niyetimin de olmadığını herhalde söylemeliyim. Zaten günlükleri ve kişisel notlarında, bildiğimiz sınıf reflekslerinden değil, katmanlardan söz eder.

saxony-anhalt, almanya, magdeburg'da yer alan hundertwasserhaus, hundertwasser

Burjuva sözcüğü mesela, tek bir şiirinde, ironik bir edayla ve bozuşturulmuş bir sesle yer bulur: "Bir gülüşün var ayakta kötü elbet / burcuvalıklarında bir dudak gül gibi//Bütün ellerinin sokakları aşktır senin a. petro." A. Petro şiirinin adı bile, Ece Ayhan'ın niyetini çok açık anlatmaktadır.

Ciddiye alınacak bir sınıf değildir burjuva. A. Petro argosuna değer bulduğu bir şeydir. O, asıl İki Alayın karşılaşmasını kayda değer bulur; şiirin buradan başlayacağını düşünür.

İlhan Berk'e mektuplarında bu şiire kaynaklık eden 'tarih'i paylaşır. Bir sadrazamın cenazesi Eyüp Sultan'a gömülmek üzere Sirkeci'ye taşınmaktadır. O anda yeni sadrazam da avenesiyle birlikte iskeleye yanaşan bir istimbottan iner. Karşılaşan iki alay birbirlerine sert sert bakarlar. İktidardan inenler ve binenlerdir bunlar ve bunların meselesi Ece Ayhan'ı çok ilgilendirir.

1940 Demokrat Şairler kavramı üzerine düştüğü şu çok kısa not bile, Ece Ayhan'daki tarih ve toplum algısını çok iyi özetler: "Bizim tarihimizde, yaklaşık olarak dahi böyle bir olmamıştır. 1987'de bile bence demokrasi ve demokrat yoktur, yok. Demokrasi nasıl oluyormuş, bu toplulukta öğrenmek istiyorum."

Benzer bir tespiti, entelektüeller için yapar: "Entelektüel denen şey herhalde bu topraklar üzerinde ne dün olmuştur ne de bugün olur!"

Sözlerimi bitiriyorum.

Tarihi kendisine tezgâh bilmiş ilk şair olmadığını söyleyebiliriz. Ece Ayhan "Tarihte mutlu ölünür" demişti ya; "Mutlu ölenlerin tarihini ters yüz etmiş" ilk şair midir?
Evet!

akif kurtuluş

normal

kıtlık düzeni aç bacağını otur domatesleri nöbetliyoruz parantezler çöktü noktalar virgüllerden korksun yan odadan gelirler pencereden bakarız bu caddede devrim olmaz isyan çıksa başhekimin gözleri çakar hayat azgın bir ırmak aaa demek için onca yıl hı doktor sizi bu şiire aldım hı var işte susmak ve kasıklardan olmayı!

banliyö treni gibi somurtacaksınız biz hafif yapraklar olun siz dediniz liflerime baktım yerli yerinde sizi düzenbazlar ellerimi bitiştirince eyvah kalp damar ne varsa hayat azgın bir ırmak ben ama masayım başıma dokunmayın tüm hemşireler bezgindir başıma dokunmayın

kemik yapıcılar ilik yapıcılar halk isyanında nildeki o köy ve kaptan felukanın berisinde kral mezarlarında başsız satılıyor çikolatasız çocuklar şimdi yalınayak ağlıyor n.ç adli tıp raporunda gerginlik ağrıları kuş yuvaları bilmem nereden ödipal hiçlik yumru yumru kardeşler ve ortasında incir ağacı her şey altından çatlar

artık çocuklar tavşanlı başıma dokunmayın radyasyonlu ayaklarıyla aygaz tüp kafasıyla başkan düşünsün doktor düşünsün başhekim olmuşsa düşünecek sütünü içcek ağzını kuşlara açcak yemlenecek krak çatladı kral sıçtı limanlar açılınca yüzülecek gemilerle yan yana n.ç pippa'ya el sallayacak el sallayacak başına dokunmayın

sustuksusuyoruzsustuksusuyoruz sustuksusuyoruz

sustuksusuyoruz sustuksusuyoruzsustuksusuyoruz

asıl siz ince işlerinizi birbirinize öldürün

arka bahçede oturuyorum diyorlar onlar oturabilir biz oturamayız onlar birtakım adamlarla oturur biz o birtakım adamların kravatlarını bağlamayız o birtakım adamlar belki de yoklar bu bir kurgu ön bahçede başı ağrır onların aspirin içmez onlar otobüse binmez onlar yürümez

onlar omurgasız suda

sustuksusuyoruzsustuksusuyoruz sustuksusuyoruz

sustuksusuyoruz sustuksusuyoruzsustuksusuyoruz

bir avusturya bahçesindeki japon sularına damlayan kan yağmuru, hundertwasser

keşke sussaydım, oturup bal çalsaydım. kursağımı açıp göstereydim, her şeyin bu kadar gerçek olması ne zormuş ben şimdi geldim deseydim bu çilekler zehirli

oraya girilmez bazı yerlere girilmez sen elini oradan çek bazı yerlere girilmez yaka paça gün olur. sakın..

ödülkondu. kondu. konmayacakkondu. artık akar damlar.

sustuksusmuyoruzsustuksusmuyoruz sustuksusmuyoruz

sustuksusmuyoruz sustuksusmuyoruzsustuksusmuyoruz

anita sezgener

friedensreich hundertwasser

30 gün faks boyama, hundertwasser

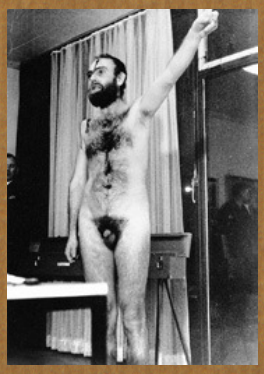

Avusturyalı. Ressam ve mimar. 1928 – 2000. Annesi Yahudi. Anne tarafı toplama kamplarında katlediliyor. Gizlenmek için Nazi gençliğine katılıyor. Hayatta kalıyor. Çocuk resimlerinden çıkıp gelen bir mimariyi somutlaştırıyor. Resim gibi binalar çiziyor, bina gibi resimler inşa ediyor. Koyu renklerin ve şekillerin bir cümbüşü. Evlerin hiçbir penceresi aynı değil, tavanlar, çatılar, hiçbirşey düz değil, hiçbir şey aynı renk değil. Üzerinde ağaç yetişen halk tuvaletleri, oyuncak gibi çöp öğütme fabrikaları tasarlıyor. 1953'te ilk spiralini çizmiş. Düz çizgiye ve düz duvarlara karşı birisi. Cetvel ona göre şeytani bir alet. Totatilerizme en iyi yanıt olarak bir insanın hayatı.

‘lümpen’ kavramının tarihsel etkileri açısından ece ayhan*

Ece Ayhan’ın[1] şiirleri zaman zaman ‘lümpen’ sıfatıyla birlikte anıldı. Gönderme bazen şiirlerin arka çıktığı şiir kişilerinin toplumsal konumuna, bazen diline, bazen de şairin kendisineydi. Bu ‘lümpen’ meselesinin hatırı sayılır uzantıları olduğunu yıllardır sezip dururum, Ece’yle ilgili 1997 tarihli bir yazımda bir ucundan değinmişliğim de vardır[2]. Meseleyi kurcalama vesilesi mayıs ayında Çanakkale’de “Ece Ayhan Sivil Girişimi” tarafından düzenlenen “Ece Ayhan Buluşması 2011”e çağrılınca ortaya çıkmış oldu. Yapacağım konuşmanın başlığını şu an okumakta olduğunuz yazının başlığı olarak saptayıp bildirdim, ardından aşağıdaki notları hazırladım. Her ne kadar sonuçta Çanakkale’ye gidemediysem de, başlangıç sorularımı biraz geliştirebilmiş oldum.

küçük yol, hundertwasser

Başlangıç sorularım, çoğu zaman olduğu gibi hayli sezgiseldi. Ece’nin şiiriyle ilgili ilk yazımda şu ‘lümpen’ damgasına itiraz etmiştim ama, itirazımı daha çok şiirin neliği (bu tür nitelemelere sığmazlığı) meselesine bağlamıştım. Ece’nin şiirlerinde arka çıktığı kişilerin toplumsal konumunu ise ‘lümpen’den çok, “tortulaştırılan” sıfatıyla anlatmayı seçiyordum. Zihnimde ‘lümpen’lerden daha geniş bir ezilenler kadrosu vardı.

Ece şiirinin ana gövdesi yazıldığı sırada (1950’ler ve sonrası) Türkiye’de ve dünyada egemen muhalif akım reel Marksizmdi[3]. Bu akımın anlayışında ve söyleminde taraf olunan sınıf ve tabakalar arasında ‘lümpen’ler yoktur. Tam tersine, ‘lümpen’ sıfatını Marx’tan alıp salt olumsuz yönüyle mutlaklaştırmıştır bu akım. Lümpenlik sosyalizmin düşmanları arasında sayılmıştır. Bazen de sosyalizme düşman ilan edilmek istenenler lümpenlikle suçlanmıştır.

Ece’nin her zaman akıntıya karşı işleyen zihni buradaki sorunu sezmiş olmalı: Onun şiirlerinde taraf tutulan kişilerden önemli bir bölümünün toplumsal konumu, Marx’ın kavramlaştırmasında ‘lümpenproletarya’ adı verilen kesimlere denk düşer. Marx’ın betimlemesini hatırlayalım:

“[D]ilenciler, paçavra toplayıcılar, genelev işletenler, yankesiciler, salıverilmiş hapishane kuşları, terhis edilmiş askerler, haydutlar, burjuvazinin perişan olmuş maceracı dallarından oluşan, tüm sınıfların reddettiği dağınık bir kitle.”[4]

Ece’nin kadrosu, yukarıda dediğim ve aşağıda açıklamaya çalışacağım üzere, lümpen kesimlere mensup kişiler içermekle birlikte bundan daha geniştir. Ancak, şiirlerinde Marx’la ya da reel Marksizmle bu açıdan girişilmiş dolaysız bir polemik sezilmez. Gadre uğramış, toplumdan ve tarihten dışlanmış olanlardır bu şiirlerin odağında belirginleşen.

Bildiğim kadarıyla bu tavrın reel Marksizmle olan çelişkisini fark eden ilk yazar, Ece’nin şiirleri ile ilgili en önemli yazılardan birini yazmış olan Oğuz Demiralp’tir.[5] Ece’yle ilgili ilk yazımı yazarken Demiralp’in yazısına başka bir aktaranda rastlamıştım ve bütününü okuyamamıştım. Okuyabilseymişim, burada bir ucundan açmaya çalışacağım ufku daha erken fark edebilirdim. İlk yazıda takıldığım konu, Demiralp’in teknik diyebileceğim bir hatasıydı: Ece’nin şiirleri için, “Dil, toplumsal üretime katılmayanların, kenara itilmişlerin, lumpenlerin dilidir” diye yazmıştı Demiralp. Ben de bu önermeyi eleştirmiştim: Ece şiiri lümpen dilinden öğeler içerir, ama bir bütün olarak lümpenlerin dili başka bir şeydir, diye. Şimdi de böyle düşünüyorum. Ancak, Demiralp’in yazısını okuyunca gördüm ki yazarın işaret etmek istediği nokta, söylemin söyledikleri değil, arka çıktıklarıydı. “İstanbul lumpeni”, Ece şiirinin “özündedir” diyor sözgelimi yazar.

Buradaki “lumpen” sözcüğünün içeriği nedir peki tam olarak? Demiralp, bu sözcükle nitelediği kesim için aynı yazıda ayrıca şu nitelemeleri kullanıyor: “kenara sürülmüşler, kovulmuşlar, İstanbul atılmışları, ... toplumsal üretime katılmayanlar, kenara itilmişler, ... atölye çırakları, işportacılar, ayak işçileri, ... döküntüler, ... sürgünler, serseriler, topluma katkı işlevini yitirmiş, köşede kalmış sanatçılar, karakoncoloslar”.

Bu sayılanların, Marx’ın yukarıda alıntıladığım betimlemesine denk düştüğü söylenebilir. Ancak, Ece yer yer “halk” da demekte ve böylelikle ‘lümpen’ kavramının sınırlarını aşmaktadır. Demiralp bu duruma da

---

* **Necmiye Alpay**’ın bu yazısı, Kızılcık dergisinin Temmuz-Ağustos 2011 tarihli sayısında yayımlandı, ancak aktarma sırasında dipnotlar kaybolmuştu. Burada yazıyı bütün olarak yayımlıyoruz –*beyazmanto*.

işaret ediyor ve bunu saptadığı soruna dahil ediyor. Saptadığı sorun (yazarın deyişiyle Ece şiirindeki "temel çelişki") ise, "şiirin benimsediği felsefeyle olan çelişkisi", diğer bir deyişle "kuramla uyuşmazlığı"dır. Söz konusu felsefe ve kuram, yine Demiralp'e göre, Marksizmdir. Demiralp, Ece şiirinin Marksizm açısından bir sorun yarattığını fark etmiş, bunu epey kurcalamış, ama öyle görünüyor ki işin Marksizm yönünü pek kurcalamamış. "Marx'çı bir aydın" dediği Ece'yi tartmak için ölçüt olarak aldığı Marksizmi herhangi bir biçimde belirginleştirmiyor, Marksizm içi bir ayrıma gitmiyor. Benim çıkarsamama göre, Marksizmin biraz ütopik ("aydının tarihsel görevinin güncelliği"), daha çok da reel çeşitlemesini esas alıyor. Yine de, bu konudaki bir sorgulamaya daha önce kimsenin girişmemiş olduğunu düşünürsek, onun attığı adımın önemi de ortaya çıkar. Demiralp'in işaret ettiği problemi, biraz şemalaştırmak pahasına şöyle özetleyebilirim: Ece Marksisttir, oysa lümpenlere sahip çıkan bir şiir yazmıştır, burada bir çelişki yatmaktadır. Yinelemekte yarar var: Demiralp bu saptamayı herhangi bir suçlama tonunda değil, bir çözümleme, sorunsallaştırma tonunda sunmaktadır.

Demiralp'in yazısının üzerinde uzun uzadıya duruyorsam bunun nedeni onun böylelikle çok temel ve aynı zamanda çok güncel bir problemi ortaya koymuş olmasıdır. Yalnızca Ece şiiriyle ya da genel olarak şiir sanatıyla ilgili değil, çok daha geniş uzanımları olan bir problem bu. Gelip sınıf meselesini nasıl anladığımızla birleşiyor.

Yazısının sonlarına doğru şöyle diyor Demiralp:

> "Dil olarak lumpenin kaynak alınması, döküntülerle yoğun bir özdeşleşme durumu, toplumsal dinamiğin dışında bir başkaldırmayı var kılar."

Başkaldırı, ama "toplumsal dinamiğin dışında". Demek ki Demiralp'e ya da onun varsaydığı Marksizme göre "döküntüler" toplumsal dinamiğin dışındadır. Buradaki "toplumsal dinamik" kavramı 'tarihin motoru" kavramını, başka bir deyişle "sınıf mücadelesi"ni çağrıştırıyor. Daha doğrusu, reel Marksizmin sınıfçı bakış açısını. Bu bakış açısı, sınıf dışı sayılan kesimleri toplumsal iddialarından dışlamış, adeta cezalandırılmıştır.

Ece'nin şiirlerine dönmeden önce, bu şiirlerdeki kişiler için söylenmesi gereken ilk şeyi söylemeliyim: Bütünüyle tarihsel, yani gerçekten yaşamış, somut kişilerdir bunlar. Ece'de kurmaca kişi olarak yalnızca mitolojiye ait kişilere rastlanır. Diyebilirim ki kişilerinin bu özelliği Ece'nin tarihle ilişkisinin başlıca göstergelerinden biridir. Ece ile ilgili ilk yazımda da söylemeye çalıştığım üzere bu şiirlerde anılan kişiler de, olgular da tarihseldir. Yerleşik tarih yazımından dışlanmış ya da başka açılardan gösterilmiş tarihsellerdir hepsi. Bu şiirleri eşsiz kılan iki ana özellikten biri bu özgün tarihsellikleri, diğeri ise anlatımın biçimidir.

Şiirlerdeki kişilere dönelim. Adları verilerek ya da verilmeksizin tek başlarına anılan bazı şiir kişileri, çok çeşitli açılardan mağdur kimseler olmalarının yanında, farklı sınıflara ve kesimlere mensup olabilmektedir: Mustafa Kemal'in Latife'den önceki kadını olan Fikriye örneğindeki gibi.

Fikriye, Ece'nin ilk kitabındaki ilk şiir[6] olan "Fayton"un kahramanıdır; adı verilmemiştir ama, bilgi kesindir. Devlet başkanının himayesinde ikincilleştirilmiş, metres adı verilen konuma itilmiş bir kadındır o. Atatürk'ün Latife'yle evlenmesi üzerine, "Köşk"e gittiği bir faytonun içinde intihar etmiştir. Şiirde konuşan kişi, Fikriye'nin tarafını tutar, yineleyerek "ablam" diye söz eder ondan: "Esrikmiş herhal bahçe bahçe çiçekleri olan ablam".

Bu "ablam" sözcüğü, çok sonra Ece'nin en popüler dizesine dönüşecek olan "Şiirimiz karadır abiler"deki "abiler" seslenişini çağrıştırsa da, "Fayton" şiirindeki "ablam" sözcüğü "abiler"den farklı olarak kimseye seslenmemekte, ancak, konuşan kişi hakkında fikir vermektedir. Sözcüğün bu kullanımı yalnızca lümpenlerde görülebilen türdendir: Sevgi ve saygı içerikli duyguları anlatır. Sözcüğün günümüz argosunda daha farklı anlamları olmakla birlikte, buradaki bağlam, sevgi ve saygı içeriği konusunda kuşku uyandırmıyor. Dizedeki "herhal" sözcüğünü her tür halk tabakasının söyleminde bulabiliriz ama, "ablam" sözcüğünü, kişisel olarak tanımadığı, tanışmadığı, ama çok saygı duyduğu birinden, özellikle de onun dramından söz ederken kullanmak, tüm halk kesimlerine değil, yalnızca 'lümpen' kesimlere özgü bir dil olgusudur; diğer halk kesimleri, tanımadığı birinden 'ablam' diye söz etmez, ne kadar saygı ya da sempati duyarsa duysun.

Böylelikle "Fayton" şiirinde lümpen öğesi, Fikriye'den çok, "ablam" sözcüğünü kullanan kişide ortaya çıkmış oluyor. Tıpkı Ece'nin kendisindeki gibi: Dışlanmış, en dibe itilmiş olanın, yani tortunun içinden konuşmak. "Fayton"da mağduru anlatan şiir kişisi, onunla eşduyum kuran bir başka mağdurdur. Bunu ileri sürebilmemizi "ablam" sözcüğü sağlıyor. Şiirin bütünü ise, herhangi bir lümpenin söylemine uymayacak kadar kendine özgü. Başka bir deyişle, lümpen söylemini kapsıyor ve aşıyor. Şiirin bütünü,

hiçbir lümpenin söylemine uymadığı gibi, diğer sınıf ya da tabakalardan herhangi birinin, ve o zamana değin yazılmış hiçbir şiirin söylemine uymamaktadır. Tıpkı diğer Ece şiirleri gibi öncesizdir.

Ece'nin şiirlerinde arka çıktığı kişiler yalnızca şiirin konuşan kişisi değil elbette. Sözgelimi, odaklanılan kadınlar arasında, adını bir kitabına bile verdiği "Çanakkaleli Melahat" da vardır. Marx'ın betimlemesine uygun bir lümpendir bu kadın. Fikriye ise, lümpen olmadığı halde, yalnızca kadın olduğu ve ikincilleştirildiği için Ece'nin kadrosuna katılmıştır.

Reel Marksizm, kadın ve cinsiyetçilik konusunu da tıpkı diğer ayrım çizgileri gibi birer üstyapı kurumu sayıp önce devrim sonrasına, daha sonra da altyapı meselelerinin hallolacağı zamanlara erteleyegeldi. Bırakınız Fikriye ya da Çanakkaleli Melahat gibi kadınları, Kolontay gibi politik kadınlar bile dışlanmıştır orada. Kolontay'ı salt reel politika uğruna dışlayan Lenin, lümpenproleterlerin *bazen* keskin çatışmalarıyla, *bazen de* mücadeledeki şaşırtıcı istikrarsızlıkları ve yetisizlikleriyle ayırt edildiklerini söylüyordu ("Bolşevizmin Karikatürü" başlıklı yazısı, 1909). Fidel Castro'nun 1980 yılı 1 Mayıs konuşma metninde "lümpen" sözcüğü 28 kez geçiyor ve her seferinde olumsuzlama ya da suçlama işlevi görüyor. Daha doğrusu, olumsuzlamak istediği toplumsal kesimler (rejim karşıtları) için 'lümpen' sözcüğünü kullanıyor Fidel. "Lümpenler ve lümpen zihniyetinde olanlar," diyor. Ona göre, emperyalizmin Küba'da bulabildiği işbirlikçi kesimdir lümpenler: "Ve bu lümpenler onların [emperyalistlerin] sığınmacı ve rejim karşıtı bulmak için başvurdukları kesimdir". Herhangi bir lümpenin Fidel'e sempati duymasının yolları kesik.

'Lümpen' sözcüğü Almanca kökenli. Güncel Almanca sözlüklerde de yer alan anlamı, "intizamsız bir hayat sürmek" ve "bez parçası; paçavra, palaspare" vb.'dir.[7] Marx, "lümpenproletarya" türetimini ilk kez 1845 tarihli "Alman İdeolojisi" adlı (Engels'le ortak) yapıtında, Saint Max'e yönelik eleştirel bölümde kullanıyor. O bölümdeki kullanımın konumuz açısından önemi şu: Marx'ın (ve Engels'in) Saint Max "budala"sında buldukları tutarsızlıklardan biri, onun bir yerde "lümpenproletarya" dediği şeyi (gerçekte Saint Max 'lümpen' değil, 'lümpe' demiştir) başka bir yerde "işçiler"e, yani olağan proleterlere dönüştürmesidir. Yanılmıyorsam bu eleştiri aynı zamanda Marx'ın lümpen tabakaları proletaryanın bütününden ayırmak gereğini duyduğu ilk uğraktır. Marx konuyu asıl daha sonra, Louis Bonaparte yönetimiyle ilgili çözümlemesinde geliştiriyor ve lümpenproletaryayı ünlü bonapartist rejimin dayanaklarından biri sayıyor, tıpkı daha sonra da Troçki tarafından faşizmin dayanakları arasında sayılacağı gibi. Marx ve Engels daha çok bir baştan çıkma potansiyelinden söz ediyorlar; olumsuzlamaları ağırlıklı, ama mutlak değil. Bir potansiyel söz konusu. Mutlaklaşması daha sonra, Marksizmin reel çeşitlemesiyle birlikte oluşuyor. Marx'ın çağdaşı olan Bakunin (1814-1876) ise farklı düşüncededir: Ona göre devrimci arketipi, proletaryadan çok lümpenproletarya arasından çıkabilmektedir: "Marx ve Engels'in, 'lümpenproletarya', 'ayaktakımı' gibi hem canlı hem de yukarıdan bakan sözcüklerle [andığı] o güruh", henüz burjuva medeniyeti tarafından hemen hiç kirletilmemiş olduğundan, geleceğin sosyalizminin tüm tohumlarını içinde taşımaktadır ve bugün toplumsal devrimi başlatıp zafere ulaştırabilecek güç yalnızca onda vardır, Bakunin'e kalırsa.[8] Görüldüğü üzere Bakunin, herhalde siyasi hasımlarına duyduğu tepki sonucu, lümpenproletaryayı yüceltiyor ve reel Marksizmin tersine bu kez lümpenlerin olumlu potansiyelini mutlaklaştırıyor. Ancak Bakunin'in proletarya için en azından şimdilik yer yer haklı çıkmış görünen bir kehanette de bulunduğunu kaydetmeden geçmeyeyim:

> "Herhangi bir proletarya diktatörlüğü, proletarya üzerinde diktatörlüğe dönüşecek ve yeni, daha güçlü ve kötü bir sınıf yönetimi sistemine varacaktır."

Reel sosyalizm sınıfçıdır: Diğer mağdurların sorunlarını sınıf meselesine tabi sayar. Eşzamanlılık fikrinden hoşlanmaz. Ancak, ayrımcılık çizgilerinin mağdur tarafında kalanlar, kadınlar, dilleri, dinleri, kültürleri, inançları, kökenleri, yönelimleri, fiziksel yapıları vb. farklı olanlar, XX. yy boyunca sosyalizmin altyapı meseleleri çözülüp sıra bize gelsin diye beklemediler. Kendi çaplarında çeşitli mücadeleler verip mesafe aldılar. Bu süreçte reel Marsizmin saygınlığı azaldı. Proletarya sahnenin gerilerinde kayboldu. Sonuçta reel Marksist hareketler vitrinlerine ayrımcılık çizgilerine karşı mücadeleyi eklemek zorunda kaldılar. Ancak, özgürlük isteyenler, yani ayrımcılık mağdurları, reel hareketlerin özgürlük vaatlerini inandırıcı bulmuyor. Çünkü işçi sınıfına sahip çıkanlar da bir tür sınıfçılık yapagelmiştir. Bu anlamda bir ayrımcılığa yataklık etmiştir.

Ben bu "sınıfçılık" kavramına, reel Marksizmin toplumlara yalnızca sınıf mücadelesi boyutuyla bakagelmiş olması üzerine düşünürken ulaştım. Zihnimde bu tekboyutluluk durumunu anlatacak bir kavram ararken sözcük çıkageldi. Kuşkulandım elbette, bunu benden önce kimsenin düşünmemiş ve yazmamış olması beklenemezdi. Türkçe, İngilizce ve Fransızca olarak google'ladım, evet, birkaç farklı kullanımı var 'sınıfçılık (classism)' sözcüğünün. Türkçedeki yaygın bir kullanımına, konumuzla dolaysız

bir ilgisi olmayan, 'sınıf öğretmenliği' mesleği üzerine konuşanların söyleminde rastlanıyor. Bunu geçiyorum. Diğer iki dilde 'sınıfçılık' sözcüğü, yeni önerilen bir insan hakları terimi mevkiinde, diyebilirim. Toplumsal statü olarak 'aşağı' sayılan sınıf ve tabakaların mensuplarına uygulanan ayrımcılık kastediliyor. Başlıbaşına önemli bir kavram. Ayrımcılık gibi üstyapı olgularıyla uğraşılmasını Marksizme aykırı bulan reeller ya da ekonomistler bu yeni düşünsel çabayı emperyalizmin yeni bir oyunu olarak görebilir. Kaldı ki emperyal güçlerin de bu yeni çabayı kendi çıkarlarına göre çekip çevirmek isteyecekleri açıktır, tıpkı diğer insan hakları kavramları gibi. Bana göre, eşitlikçi ve özgürlükçü çabalar için birinci sınıf bir ipucudur, tıpkı diğer ayrımcılık karşıtı terimler gibi.

Sınıfçılık kavramında, sınıfların varlığına itiraz etmeyip yalnızca bazı sonuçlarına karşı çıkmayı mümkün kılan bir yan da var. Ancak, sınıfçılık karşıtlığının uzun erimde sınıflı toplumun yapısını bütün çıplaklığıyla görmekten kaçınamayacağı düşünülebilir.

Benim bu terimi kullanmak istediğim bağlam ise daha çok, az önce de dediğim gibi, toplumsal yaşamın diğer boyutlarını yok sayıp ya da erteleyip yalnızca sınıf boyutunun esas alınmasını eleştirdiğim bağlam oldu. Sınıf boyutu içinde de yalnızca üretim sürecinde etkin olan sınıf ve tabakaların hesaba katılmasını (=üretimcilik eğilimini) eleştirdiğim bağlam.

'Sınıf' kavramı mutlaklaştırıldığı ölçüde insan imgesi karton figüranlara dönüştü. Diğer mensubiyetlerimizin getirdiği problemler sınıf mensubiyetimize tabi sayılarak ertelendi. Louis Althusser'in ünlü "son çözümlemede" formülü işin fazla basitleştirilmesine karşı bir önlem gibi devreye girdi ama, reel hareketler bu tür onarımları bile içselleştiremeyecek kadar hantallaşmıştı artık. Pratikte ise, Stalinizmi de doğuran bütün felaketlere rağmen makine uzun süre ayakta duruyor gibi göründü. 1990'lardaki mutlak iflasa kadar. Benim kastettiğim anlamıyla sınıfçılık bu tekboyutluluktur. Gerçekte, özgürlüklerden rahatlıkla vazgeçilen bir ortamda, tıpkı diğer boyutlar gibi sınıf boyutu da kolayca laftan ibaret kalmaktadır.

"Tek Boyutlu İnsan"ın yazarı Herbert Marcuse gibi eleştirel Marksistlerin "anaakım" denilen reel Marksizmden rahatlıkla dışlanabilmiş olması ile Ece'ye 'lümpen' damgasının vurulması arasında bir koşutluk var.

Yukarıda da dediğim gibi Ece, şiirlerinde mağdurların yanında yer alırken onların dolaysız siyasal tavırlarıyla ilgilenmiyor. Bir katman olarak lümpenlerin sözcülüğüne ya da savunuculuğuna soyunmuş filan da değil. Mağdurlar cenahında hiçbir yazılı tarihin ışık düşürmediği bireylere odaklanıyor Ece. Diyebilirim ki ikincillerin trajik ve çelişkili tarihini şiir olarak ortaya koyuyor. Kendisini şairden çok etikçi sayması bu seçişinden ötürüdür.

necmiye alpay

---

[1] Ayhan, Ece'nin soyadı değil, ikinci adıdır. Bazı yazarlar yazılarının içinde onu Ayhan diye anıyorlar, sanıyorum soyadının Ayhan olduğunu sandıkları için. Ece'nin soyadı Çağlar'dır.

[2] Necmiye Alpay, "Bildirgesi 'Yort Savul'", Ludingirra dergisi, No. 1, Bahar 1997; Yaklaşma" Çabası adlı kitabım, s. 97-111.

[3] Reel Marksizmden kasıt, Paris Komünü dışında 'komünizm' ve 'sosyalizm' adı altında gerçekleşmiş olan 'Marksist' rejimler ve bunların çevresinde oluşan merkezî hareket ve örgütlenmelerdir.

[4] Karl Marx, Napolyon'un 18 Brumaire'i, 1852, V. Bölüm. Çeviri, Marxist Düşünce Sözlüğü'nden, İletişim Yay., 1993.

[5] Oğuz Demiralp, "Yaklaşık Olarak Ece Ayhan Şiiri", Okuma Defteri içinde, YKY, 1995. Kitaptaki yazının altında tarih yok, ancak başka kaynaklar yazının ilk yayımlanma tarihi olarak 1975'i veriyor.

Sonradan 'lumpen' kavramına bir saptama olarak başvuran başka yazarlar da oldu elbette. Bu yazarlardan Ahmet Orhan'ın Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü'nde hazırladığı "Ece Ayhan ve Tarih Yaklaşımı" başlıklı 2002 tarihli master tezinin tam metnine internetten ulaşılabiliyor

[6] Kınar Hanımın Denizleri, 1959. (Şiirin kendisi 1958 tarihini taşır.)

[7] Sözcük için Türkçe sözlüklerin bugün yürürlükte olan baskılarında verilen tanımlar şöyle:

"Lümpen: Yoksul, sefil; lümpen proletarya: emekçi sınıfının, işsiz kalmış, çok yoksul, sınıf bilinci olmayan en alt bölümü." (Türkçe Sözlük, Dil Derneği Yay., 2005)

"İçinde yaşadığı toplumun kültürüne uygun olmayan davranışlarda bulunan (kimse), itici." (İlhan Ayverdi, Kubbealtı Lugatı, 2010)

"Sınıf bilinci taşımayan işçi sınıfına Marx'ın verdiği ad." (Yaşar Çağbayır, Ötüken Türkçe Sözlük, 2007)

[8] Mikhail Bakunin, "Marksizm, Özgürlük ve Devlet", www.marxist.org adlı internet sitesinden.

rüzgara karşı işemek

Çok iyi şiir lounge dinliyorum birçok dinliyorum.
Görsel ile, uykusuzum ve uykulu, arasındayım uyanıklığın.
Zamanla geçecek problemlerim var.

Toprağım, ben insanının ringlere serildiği memleketlerde
Susuz kalmasın diye seçilmiş, okula gönderilen
Üç kardeşin en küçüğüyüm; babam jazzcıdır da benim

Babam boksördür de çünkü ring dedim, çok iyi şiir
Nedir insanı yerlerde süründüren, sığdırmayan
Dilini ağzına; bazen dili ağzına sığmayanlar görüşürüz

Bunlar, yani bunlardan asla unutulmuş anları taşıyanlar
Ses de önemli: Cevap verir: Bugün: Dünden: Kötüdür
Over boş vermeyi; duvardan şişeler parçalandıkça gülünç

hundertwasserhaus'tan bir detay

Gülünç anca uzağında yaşarsa herhangi bir ülkenin,
Topuklarında mesela –uyarılan ilk bölgelerdendir
seni yine de seviyorumdan daha saçma şey bilmedim

Kadere İmanın Korkunç İpleri Koptukça İsterdim
Sarılsın düşmanların etrafı telefonlarla, bunu isterdim
Gerçeğin sessizlikle mavide yoğrulduğu ta

Yoğrulmak eylemi. Adaletsiz nefs. Çini vazo.
Sırf etraf tam olarak kaç metreyi kapsıyor? için
Yok etmesel bahsetmeli çok iyi şiir bunlardan, acıyı merhaba

Nüfusların kemikleri çarpsın ki lounge dinliyorum
Kalabalık köpeklerin ağzından düşmeyen cızırtılar düşünerek
Üzgünüm ama ya hesabını kesmezsem üşenip mükemmelin?

Ya sen var olan mısın? Ben var olmayanım. Tekim.
Sabahtan akşama taşıyorum alınamayan bir urun boşluğunu
Sanki bulutlar da buna benzerdi duysalar: Alo, öncelik kaç lira?

Uzay yollardan toplamlardan açıkçasıdan örneğinden örneğin
Bebek yüzü etkisiyle ısrarla sabırla nakavt demeyenlerin
Nakavt yok, nakavt yok kim çıkarıyor bunları Allah

Bana bir anne mesajı indir adı yazılamayan, sussam
Hakkında o üstten ve alttan hafif basık gezegenin
Demeyim birçok lounge, şiir çok dinlediğim iyi baba

özgür göreçki

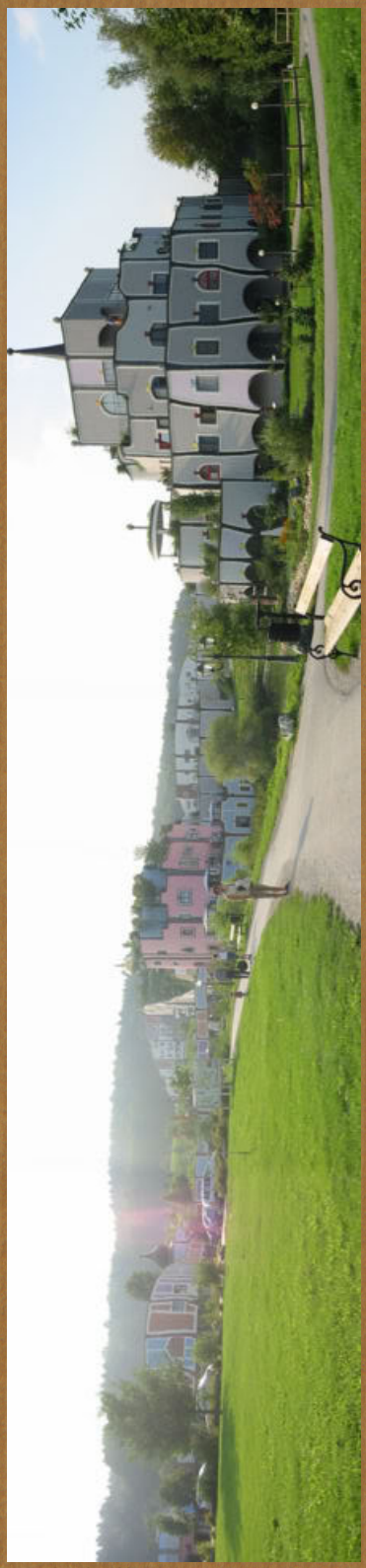

kaplıca, bad blumau (avusturya), hundertwasser

diseksiyon

Duşu şu tarafa tut, iyice ıslat

Taneleri şöyle koy, büyüğü küçüğünden ayır
Hava uzun biliyorum, sen biraz kısalt
Müziği yükselt hafif, klasikten uzaklaş

Tavaya yağ bırakmıştım, yumurta çırpsa birimiz

Sabah olacak kesin, kurbağalar susmuşsa
Sıcak ve aydınlık girecek sehpaları kirletecek
Gece düzensiz örtüsü eşyadaki tozların

Buralarda kauçuklar çok parlak ve biraz kibar

Her şey zeytin kokuyor, gözü aralık
Esintiye tapınıyor, suya öykünüyorlar
Deniz abartısız bir selam damar duvarlarına

İşte göğüs kemiğimi ayırdım şimdi

Lades için değil hayır, öykü çetrefiline
Bu yürektir dört odalı, salonsuz
Mutfağında kırmızı bir salıncak

Biraz da şu tarafa tut duşun haykırma huyunu

Kirli kanı temizleyen bu atom mu? Olamaz!
Notaların dalga boyu ah ne koyu fırtına
Kaslarından kurtuldukça ruhumda bahar

Açıklandıkça loşlaşan bir rüyayız ikimiz

Hayallerin diseksiyonu olmaz, haklısın
Dolmaz düş bahçeleri formaldehitle
Tilki kürkü, su perisi, yelpazesiz madrabaz

Akıp giden zaman değil anlamını bocalayan

Sevdiğim sözcüklere de tut duşu biraz
Renklere tut güneşi; mavi ve turunçtan yap
Gölgesinde kımıldayan doğurganlık aşkıyla

Kabuğumu ayırıyor parmak ucumdaki can

Yalnızlığın dişiliği erilliğime mi sarılmış?

ogün kaymak

sırtlan*

Sıradışı bir gündü. Babam için olmasa da benim için en azından. Âdemoğlunun ömrünce bir kere yedi yaşına girmesi yeterince sıradışı, tamam. Benim için sıradışı olan doğumgünü sürprizimdi. En azından.

Elmalı tart yiyip elma suyu içerek kahvaltı etmek. Benim gibi sıradışı bir çocuk için yedi yaşıma yaraşır sıradan bir başlangıç. "Âdem'le Havva'yı" demişti babam sıkıcı dinsel söylevlerinden birinde "Eden bahçesinden kovduran elmaya düşkünlükleriydi." Ben de babam gibi âdemoğluydum, Âdem'in büyükbüyükbüyük… sonsuz çarpı büyüktorunu.

Aile ağacımızın dallarında sürüyen, elmaya duyulan düşkünlük olmalı.

Kahvaltımı bitirince, babam kemerimi taktı ve önkoltuğa oturup kontağı çevirdi. Babam, içimde hiç de varolmayan heyecanı körüklemek için susadururken, ben kır manzarasına kaptırdım kendimi. Betonun açık grisi, ebonitin bulanık grisi, metâlik gri. Griden ayrık bir renkle tanışmak iç açıyor hakikâten. Ne denli çok boyarlarsa unutmabeni mavisine, turkuvaza, kankırmızıya dönerkapı pervazlarını, reklâm tabelalarını, hatta arnavutkaldırımlarını kentgrisi o denli kolay sırıtıyor. Bu bile üzünç nedeni. Çürük çıkması elma şekerinin. Al işte başka bir neden üzünmeye.

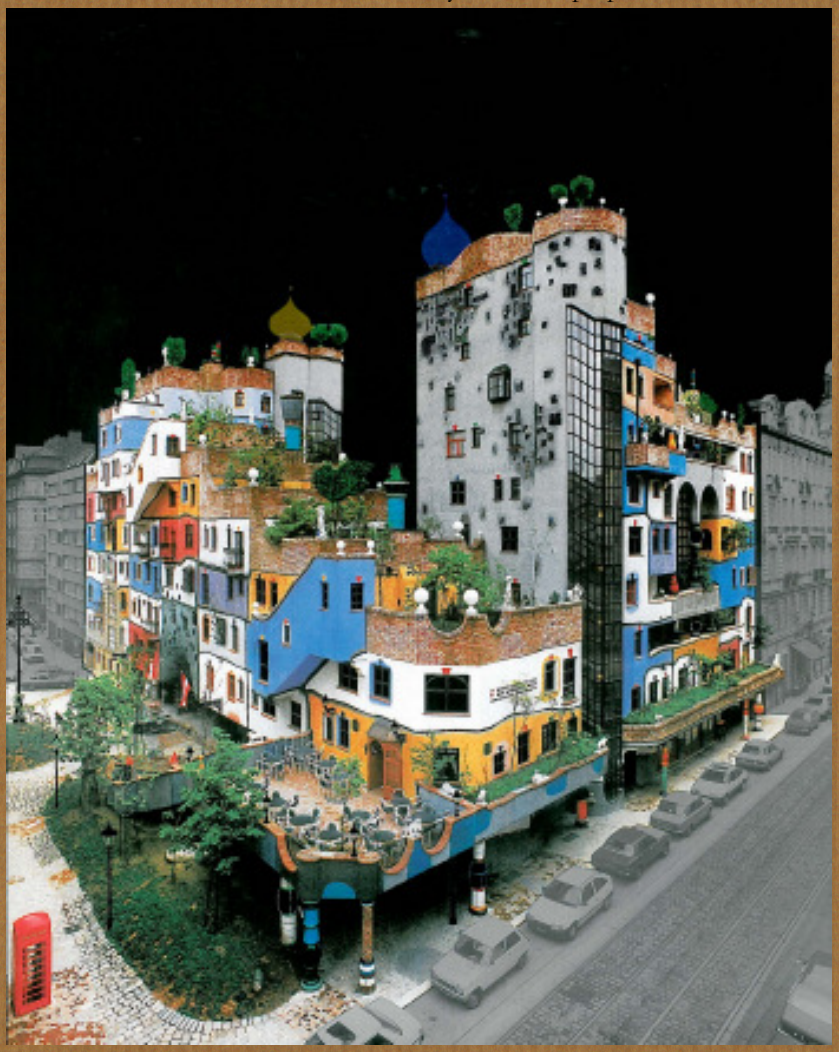

viyana'da yer alan hundertwasserhaus, hundertwasser

BOM! Bir top atılıyor çam korusunun ardından ve bir mermi göğe yükseliyor. Bu bir adam. Güneşin önüne geçince parende atıyor ve hızına bakışımlı yere düşüyor. Otomobilin dört yanına dönenip merminin patlayacağı anı – ah, ne çok istiyorum patlamasını! – gözden kaçırmamaya çalışırken, el freninin çekilme sesi: "İşte geldik!" Girişe gerili telde dengede durmaya çabalayan cambazlardan ve hemen altlarında yüzündeki şahsiyetsiz ama davetkâr sırıtmayla geceki büyük gösteriyi ünleyen emprezaryodan anlıyorum: Doğumgünü sürprizim sirke bir gezi!?

Tanrı vergisi gırtlaklarına topsuz eskrim kılıçlarını sokanlar, askılı pantolonların altına gizledikleri tahta bacaklarının üstünde yürüyen sırık palyaçolar, helyumla şişirdikleri balon ağırlıkları yine helyumla şişirdikleri balon pazularının marifetleriyle bir kerede kaldıran dünyanınengüçlüadam'ları… Hepsi birer şaklaban!

---

* Öyküde baba figürünün söylediği elma odaklı eğretlemeler Franz Kafka'nın sayıca çok *Aforizmalar*'ından ikisidir.

Hele o kadın… Sarkık iki göğsünün arasından bir keçiyolunu izler gibi ilerleyen ve göbeğinde yolun sonuna gelmiş gibi yorgun duran sakalı karşısında yaşıtım diğer veletlerin ağzı bir karış açık kalsa da, ikimiz de onun, yalnızca aşırı testesteron salgılayan bir ucube olduğunu biliyoruz.

Hiç de eğlenmiyorum, anlamışsınızdır sanırım. Orta Avrupa ve Amerika'nın handiyse modası geçmiş halk eğlentisi hiç ama hiç ilgilemiyor beni. Daha tuhaf şeyler var yaşamımda. Sözgelimi, elma kutsal kitaplarda yasaklı bir meyve olmasına karşın neden her yerde satılıyor? Neden göz göre göre sınıfımdaki en salak kızlara kapılıp duruyorum? Oyuncak bebekler niye hep kız, niye naylon bedenlerine dantel işlemeli elbiseler giyiyorlar?

– Baba, bak! Şu karşıda elma şekeri satıyorlar.

– Tanrı, biz âdemoğullarına elmayı yasakladı oğlum. Havva, yılanın aklına uyup elmayı tattırınca ikisi de birbirinin çıplaklığından yüz çevirdi.

Bebekler çıplaklığından utanacağı için mi giyinik satılıyorlar? Saçmalık. Babam, binbir dereden su getirerek tezgahına götürdüğüm satıcıya şekerdeki elmanın çürük çıkması durumunda neler yapacağını anlatıyor. Kazığını bir kulağından sokar, ötekinden çıkarırmış, pöf… Şekerci, elmalarının halisliği ve sertliğini kanıtlamak için umarsızlığın çökerttiği avurtlarıyla ölmüşlerin üstüne and içerken bakıcı kızı ayrımsadım. Boyunun iki katı büyüklükteki demir kafesi çekeleyerek geçiyordu önümüzden tüm çelimsizliğiyle ve kafesin içindeki sırtlan bu kıygıya kahkahalarla gülüyordu. Sırtlan çoktan biliyor olmalı, bu hızla devam ederlerse, geceki gösterinin bitişine anca yetişirler. Başına taktığı püsküllü silindir şapkanın kenarlarındaki yemek artıklarına bakıyorum da şapka, esrimenin ertesi mide bulantısında sıklıkla can havliyle sarıldığı bir lâzımlık olmalı. Bakıcı kız, bir ara sol elindeki kırbacı kafesin parmaklıklarına şaklatarak terbiye etmek istiyor sırtlanı. Sırtlanınsa gülerken beli bükülüyor daha da. Babam, cüzdanından parayı çıkarıp şekeri alana dek güneş saatinin kadranında gezinen gölge benzeri uzaklaşıyorlar.

Samanların içine yitmeye yüz tutan, kemikleri çıkık açlık cambazına götürüyor babam sonra beni, havada çevirdikleri lobutların, hokkabazların aralarından da geçiyoruz. Elma şekerim tarçınlı. Acaba oyuncakçılar bebeklerin bedenlerini beğenmedikleri için mi giysiyle kaplıyorlar, elma şekerine yaptıkları gibi? Yoksa, şekerle kaplı olunca içinden çıkacak elma değil de avokado mu? Avokadonun tatsızlığı dilimi büzüştürürken, bakıcıya tekrar rastlıyoruz. Geceleri yatıp, gündüzleri evde kalma korkusuyla yaşayan kız kurularının umutlarını sömüren çingene falcının at arabasının dışına, bir tomruğa oturmuş fal baktırıyor. Sırtlan kafesi hemen bitişiğinde, kartlardan biri kendiyle ilgili bir biliş diyecek mi meraklanıyor. Kırmızı kadife ceketinin omzundaki apoletler, sirklerin parlak çağında -ki fransız ansiklopedilerine bakılırsa ondokuzuncu yüzyılın son yirmi yılına denk gelir- ordudan terk bir bandocu tarafından giyilmiş olma olasılığını düşündürüyor bana, bakıcı kızın üzerinde eğreti duruyor çünkü.

Sırtlan kahkahalara boğularak çingenenin baktığı faldan medet uman bakıcı kıza gülünce, kızın, kara rugan pabuçlarına iki damla yaş akıyor ve yerden kırbacını kaptığı gibi parmaklıklara vurmaya başlıyor. Elini her geri atışında daha da hırslı sallıyor kırbacı, ama sırtlan arsız arsız gülmeyi sürdürüyor. Hırsı, bitkin hâlde son kırbaç darbesi sırtlanın çenesini parçalayınca kahkaha sesi kesiliyor. Ağzına dolan dişleri, salyayla karışık akan kana donup kalan bakıcısının boşluğundan faydalanarak sırtlan, bir hışımda kırbacı alıyor ve kendi sırtına vurmaya başlıyor. Daha hızlı, daha sert, hepsinden çok daha öfkeli.

Çingene falcı, bakıcı kız, babam, şekerci, sakallı kadın, tekmil sirk sırtlanın kendini öldürmesini kıpırdamadan izliyoruz. Ben, arada bacaklarını kopardığım oyuncak bebekleri düşünüyorum.

Babamın ayağı gaz pedalını itiyor ve çam koruluğunu ardımızda bırakıyoruz. Yolda merminin patladığı yerin izine bakınıyorum, düştüğü yerdeki ekinleri yaktığından çıplak, kara bir iz olacaktı ama tek bulabildiğim gitgide ufkumuzu işgal eden kentin belgisi gökdelenler ve iğretisi grilik. Sırtlanın, kızın elinden kaptığı kırbacı kendi sırtına vurması hâlâ gözlerimin önünden silinmiyor, dökük kırık dişleri. Babam susmamdan belli tedirgin, sanırım beni avutmak için "Bir elmanın birbirinden ayrık iki görünüşü olabilir: Masadaki elmayı bir an görebilmek için kafasını uzatan çocuğun gördüğü ve bir de, elmayı alıp arkadaşına ikram eden ev sahibinin görüşü," diyor. İnsan aldığı her yeni yaşta değişeceğini düşünüyor, ama yaşlanmak değişmek anlamına gelmiyor ne yazık! Koltukta yanımda duran hediye paketini açıyorum, içinden kirpikleri rimelle kıvrıltılmış sarışın bir bebek çıkıyor. Şekeri bitince ısırdığım elma da ekşi, şansımı sikeyim!

mert erçetin

kont

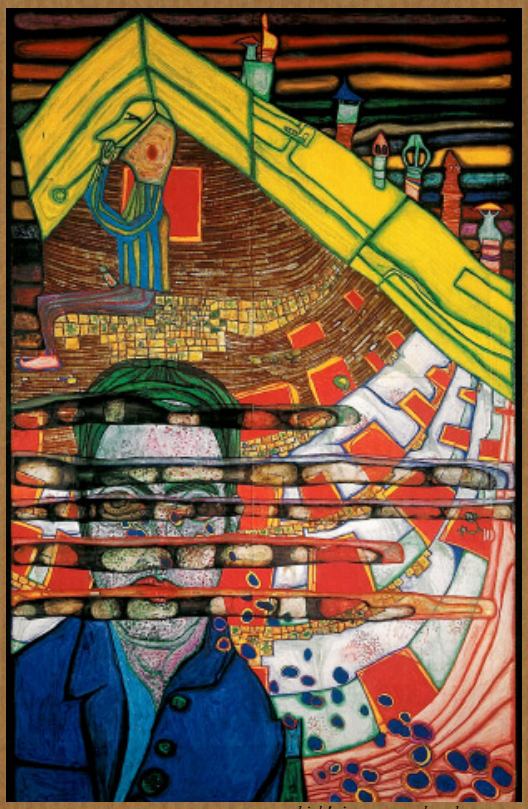

schiele'nin anısına, hundertwasser

Şimdi burada derimi yüzeceğim
Çözülsün bana düğümlü sözleri gölgelerin
Gülerek geçeceğim
Geri gelip yeniden güleceğim
Dişlerinin sivriliğini dene bende
Delice deleceksen, kanlı ve hınzır
bir ağız edineceksen
Çok güleceğim bozuk sinirlerin
uzantısıyım bir an için
İçimde bir saksağan gizli benim

Hadi kont, kan dişlerinde oynasın
Ağzın yok olup yerinde
büzgülü bir karanlık başlasın
Göğsünü çevir bana
Göğsünde üçlü bir yaylı
ve ev
ve verev parçalı müzik parçaları
Paramparçalarsınız
dişlerinizle kont
Durunuz boğazımda huysuzluğunuzla uzunluğunuzla
Ben geçeceğim dişlerinizin kont aklarından
Bir dolgu düşebilir en sivri ucunuzdan
Huy bozulur
Bozgun kurulur
Ama ölmek kont rolsüzdür
Üremesini terleyerek terk eden
Boşlukta bekleyerek inleyerek
inceleyerek kontrolsüzdür
Biz böyle olmuştuk
Hır çıkaran biri olmuştuk
Çıkrıklarımız vardı hatırlayın
Trans kızlar vanilyalarını koklatırdı orada
Orasına Transilvanya değmiş bir harita
Oklardan yaylardan uçan hedeflerine
İşgal hem tırmalardı hem tarumar
kahkahalar bırakırdı

Gülerek geçeceğim işte
geri gelip yeniden…
Tıka kulaklarını kont makinelerin dişlerine.

elif sofya

dumanıma el salla

düşmez kalkmaz bi karanlık tarihin
şehirleri şiirleri geçtik de
alyuvardan akyuvardan daha bir.

hiç uçmayan kuşların kanadıydık hani biz.

dumanıma gizli gizli el sallayan ahali
çığırt
kan naralarıyla
sayfalardan fırlayan
flamalar bayraklar.

sakın ha sakın ha çocuklar
saçlarınızı okşayıp vergiden düşüyorlar!

sabahattin umutlu

plochingen'de yer alan hundertwasserhaus, hundertwasser

beyazmanto18, eylül2011. beyazmanto ücretsiz ve periyodsuzdur. elektronik olarak ve posta yoluyla ulaştırılır. iletişim: pk 10 kuzguncuk, istanbul 34674 veya beyazmanto@hotmail.com (kağıt kopya olarak gönderilmesini istiyorsanız bizi adresinizle bildirebilirsiniz) bilgisayarlarını yeni açan izleyicilerimiz için zeki sayılar: www.beyazmanto.com